

A “nova Turquía” de Erdogan

Descrición

De cara as eleccións presidenciais turcas previstas para o próximo 10 de agosto, o actual primeiro ministro Recep Tayyip Erdogan anunciou a comezos de xullo a súa candidatura para o cargo de xefe de Estado polo gobernante partido Xustiza e Desenvolvemento (AKP en turco). O seu anuncio non resultaba unha novidade. No poder desde 2003, ninguén dubida que Erdogan e o AKP impulsaron unha inevitable transformación das estruturas de poder, do tecido social e do mapa político e xeopolítico turco, superando a tradicional atomización e os síntomas de inestabilidade do sistema político do país euroasiático. Con todo, Erdogan e o AKP abordarán intensos desafíos políticos e electorais que anuncian eventuais transformacións de cara ao 2023, ano que conmemora o centenario da proclamación da República kemalista.

De cara as eleccións presidenciais turcas previstas para o próximo 10 de agosto, o actual primeiro ministro Recep Tayyip Erdogan anunciou a comezos de xullo a súa candidatura para o cargo de xefe de Estado polo gobernante partido Xustiza e Desenvolvemento (AKP en turco). O seu anuncio non resultaba unha novidade. No poder desde 2003, ninguén dubida que Erdogan e o AKP impulsaron unha inevitable transformación das estruturas de poder, do tecido social e do mapa político e xeopolítico turco, superando a tradicional atomización e os síntomas de inestabilidade do sistema político do país euroasiático. Con todo, Erdogan e o AKP abordarán intensos desafíos políticos e electorais que anuncian eventuais transformacións de cara ao 2023, ano que conmemora o centenario da proclamación da República kemalista.

As pretensións presidenciais de Erdogan, indiscutible favorito para alzarse con triunfo na primeira rolda⁽¹⁾, non deixan de causar preocupación, principalmente no exterior. Resulta evidente que Erdogan e o AKP establecen un poder hexemónico indiscutible, a pesar da activación dunha contestación popular tan intensa como a presentada a mediados de 2013 co “movemento Gezi” da praza Taksim, impulsado polo descontento co modelo económico e particularmente urbanístico de Erdogan, e que definiu a preservación de novas elites de poder.

A inevitable erosión de popularidade tras máis dunha década de poder vese igualmente contrariada por un estilo político que, se ben carismático, vese revestido dunha intensa polarización, dun visible talante autoritario e tentes demagóxicos, que levaron a ser tachado por sectores opositores como o “novo Sultán”. Con todo, este estilo casualmente lle outorga a Erdogan unha base electoral fortemente identificada coa súa figura e o seu partido. Precisamente, un reto político fundamental para Erdogan e o AKP será a eventualidade de consolidar unha estrutura de poder que non dependa excesivamente da personalidade do seu líder.

Revitalizando un cargo presidencial ata agora testemuñal e basicamente consultivo, Erdogan e o AKP encamiñanse a deseñar as bases do que denominaron “a nova Turquía”, unha reestruturación a futuro que implique a aprobación dunha nova Constitución que suplante a actualmente vixente desde 1982, imposta polo golpe militar do xeneral Kenan Evren, posteriormente emendada en 2010 a través dun referendo popular. O obxectivo é claro: transformar a Turquía de cara ao 2023, ano que conmemorará o centenario da proclamación da República kemalista das cinzas do dominio otomán.

O “modelo AKP”

Estes desafíos son decisivos para definir o curso dun país estratexicamente localizado no espazo euroasiático. Sen menoscabar que Turquía é membro da OTAN, Erdogan logrou progresivamente degradar a tradicional orientación prooccidental e atlantista da política exterior turca⁽²⁾, definindo unha perspectiva máis autónoma e transversal, que achegou a Ankara a súa periferia euroasiática en Oriente Medio, o Cáucaso e Asia Central, escenarios historicamente importantes para Turquía e onde aséntanse relevantes comunidades étnica e lingüisticamente de orixe turco. Así mesmo, Erdogan ampliou as miras da política exterior turca a escenarios inéditos, como África, América Latina e o sueste asiático.

A bonanza económica turca e a forte aposta por investimentos en faraónicos proxectos de infraestruturas e de rutas enerxéticas (Mar Caspio, Oriente Medio), fortaleceron o “modelo AKP” impulsado por Erdogan así como a perspectiva exterior de observar a Turquía como un actor emerxente no escenario global.

Esta autonomía na política exterior turca acrecentou diversos temores occidentais, particularmente pola aposta de Erdogan de abrir lazos comerciais e incluso militares con China, Rusia e Irán, tanto como veuse confrontada por diversos conflitos na súa contorna (a guerra Siria, as tensas relacións con Israel) que por momentos dificultaron a viabilidade desa política.

Outro apartado ten que ver co tema curdo en Turquía, onde Erdogan amosou diversas facetas que consolidan unha ambigua posición, transitando por contraditorias etapas de apertura e de represión, nalgúns casos probablemente motivadas pola *realpolitik*: mentres non define exactamente cal é a súa visión da identidade turca e das pretensións autonomistas dos curdos de Turquía, Erdogan achégase ao Curdistán iraquí por mor dos intereses enerxéticos e xeopolíticos, incluso favorecendo a súa autonomía estatal.

Así e todo, o “modelo AKP” polarizou unha sociedade fortemente laicizada tras décadas de republicanismo, e que veu renacer nas derradeiras décadas un islamismo modernizado, fortalecido nas súas bases sociais e culturais, flexible e receptivo no seu modelo económico, no que destaca a manifestación de novas elites enriquecidas pola bonanza económica dos derradeiros anos.

Paralelamente, a consolidación do AKP como un partido electoralmente hexemónico e como un movemento con sólidas bases sociais, permitiulle a Erdogan sortear desafíos políticos, como o emanado polo movemento Fetullah Güllen, así como a tradicional estrutura de poder que en Turquía se denomina como o “*derin devlet*” ou “Estado profundo”⁽³⁾, unha secreta rede de alianzas fortalecida pola preponderancia do estamento militar e policial, así como de elites universitarias, sindicais, económicas e incluso mafiosas, que perduran nos diversos estamentos do poder público.

Unha hexemonía imperturbable?

Con todo, as pretensións de Erdogan de fortalecer a figura presidencial a través destes comicios así como da configuración dunha nova Constitución, non deixan de causar friccións dentro do seu propio partido. Un factor que recrea un contraditorio proceso de unión e disensión dentro do AKP ten que ver con que practicamente todo tipo de eleccións na Turquía contemporánea interprétanse dende unha perspectiva plebiscitaria sobre a xestión e a figura de Erdogan.

O actual presidente e tradicional compañeiro de fórmula política de Erdogan, Abdulláh Gül, moderadamente distanciado de Erdogan nos derradeiros tempos, xa deixou entrever unha discusión de alto nivel dentro do AKP despois das eleccións. Se ben a autoridade de Erdogan semella aparentemente indiscutible dentro do partido, é posible que diversos sectores que aspiran ao ascenso político véxanse contrariados pola política de poder e o estilo autoritario de Erdogan.

Se ben os comicios presidenciais de agosto próximo obsérvanse como un *fait accompli* onde Erdogan fortalecerá o seu poder, está por ver se a nova etapa que se anuncia en Turquía presentará unha correlación de forzas orientada a propiciar novas transformacións a mediano prazo, principalmente no eido constitucional. Un test electoral chave serán as lexislativas de 2015, onde o AKP aspira a gañar por cuarta vez consecutiva, asegurando un poder hexemónico inédito na Turquía contemporánea, só superado polo antano preponderante CHP kemalista.

(1) Diversas enquisas lle outorgan a Erdogan e o AKP aproximadamente un 51% dos votos e unha fácil vitoria na primeira rolda. A súa eventual vitoria vese igualmente favorecida pola fragmentación dunha oposición que acode con candidatos practicamente descoñecidos. O kemalista e republicano CHP e o nacionalista extremista MHP impulsan a candidatura de Ekmeleddin Ihsanoglu, un académico de 70 anos nado en Exipto e que foi presidente da Organización para a Cooperación Islámica. Destaca tamén a candidatura de Selahattin Demirtas, presidente do partido Paz e Democracia (BPD), o único partido curdo con presenza parlamentaria. Ningún deles posúe a popularidade nin a capacidade de convocatoria que poden acadar Erdogan e o AKP.

(2) Esta viraxe da política exterior de Erdogan, que definiu diversas expectativas e escenarios xeopolíticos alternativos

para Turquía, cimentouse inmediatamente a súa chegada ao poder en 2003. Erdogan opúxose á guerra contra Iraq, negándose a que a OTAN utilizase as súas bases no territorio turco. Paralelamente, Erdogan degradou a preponderancia previa da política exterior turca a concentrar a súa atención no ingreso turco na Unión Europea. A admisión a UE practicamente constitúe un tema “marxinal” na axenda exterior do AKP. A progresiva aproximación a Rusia, fortalecida recentemente coa crise de Crimea, está mais ben focalizada en aspectos enerxéticos, caso levemente similar ao de Irán, e que levou a fortes friccións con EUA, Israel e a OTAN. Paralelamente, Erdogan comeza a observar a China como un aliado estratéxico no campo comercial e incluso militar, tras a contratación dun equipo de defensa antimísiles chinés a finais de 2013, que intensificou os roces de Erdogan coa OTAN. As frecuentes crises de Erdogan con Israel, tradicional aliado xeopolítico e militar turco en Oriente Medio, intensificáronse a partir de 2009 cos recorrentes agresións israelís a Gaza, que tiveron o seu punto álxido co ataque israelí á flotilla turca de solidariedade con Gaza en 2010. Non obstante, Erdogan coidou non alterar radicalmente a relación estratéxica con Israel, facendo incluso causa común en crises rexionais como a guerra en Siria, os contactos de Ankara co Curdistán iraquí e a nova ecuación enerxética no Mediterráneo Sur, onde Turquía e Israel manteñen intereses comúns que eventualmente poden propiciar inéditas solucións a problemas marxinais da política internacional, como é o caso da República Turca do Norte de Chipre.

(3) Desde finais de 2013, previo aos comicios municipais de abril pasado, onde o AKP logrou a vitoria con máis do 45% dos votos, Erdogan asestou un duro golpe ao que se denomina o “Estado profundo”, con numerosas detencións e purgas de elementos policiais e militares considerados potencialmente conspiradores e golpistas. As ramificacións do “Estado profundo” remóntanse ao “caso Ergenekon” que saiu á luz pública a partir de 1996, e que revelaron conexións militares e policiais con elites políticas do kemalista CHP, mafias e grupos nacionalistas de extrema dereita, como os célebres “Lobos Grises”, asociados ao partido MHP, e que actuaban con total liberdade e impunidade, en particular na represión contra os curdos. Con todo, diversos medios e sectores críticos observaron na purga policial de Erdogan como unha evidente “limpeza política” orientada a eliminar potenciais rivais políticos, en particular de diversas redes asociadas ao movemento Güllen. Paralelamente, as consecuentes vitorias electorais do AKP desde 2003, así como a emenda constitucional de 2010 aprobada vía referendo popular, asestaron un duro golpe ao tradicional poder político do estamento militar turco, fortalecido politicamente tralo golpe militar de 1980 dirixido por Kenan Evren e constitucionalmente a Carta Magna de 1982. Precisamente, o “caso Ergenekon” permitiulle a Erdogan realizar un proceso de revisionismo histórico, con procesos xudiciais altos mandos militares implicados no golpe de 1980 e na “guerra sucia” contra a disidencia e as pretensións independentistas curdas, en particular da guerrilla do PKK.

APARTADOSTEMATICOXEOGRAFICOS

Europa

ETIQUETAS

Turquía Erdogan presidenciais

IDIOMA

Galego

Data de criação

Julho 22, 2014

Metacampos

Autoria : 3713

Datapublicacion : 2014-07-22 00:00:00